

Թիւններ չեն յօրինած յանուն և 'ի դիմաց Ժողովրդեան . միմիայն իրենց շահամոլական և փառասիրական դիտումներն յառաջ վարելու համար ինչ դիմակներու տակ չեն ծածկուեր . յանուն ազգասիրութե , յանուն կրօնի և եկեղեցւոյ , յանուն յառաջագիմութեան ինչ կեղեքումներ չեն գործեր 'ի շնորհրդ միայն լոկ գրել և կարդալ իմանալուն : Այրանի , հազար երանի կրօնէր , եթէ բնաւ չը գիտնային այս տեսակ գրել և կարդալ , որով գոնէ չէին յաջողեր ընդունիլ այս տեսակ պաշտօն մը և այդչափ չարիք գործելու միջոց չէին ունենար :

Արդ՝ միթէ այս տեսակ գրել եւ կարդալ ուսուցանող դպրոցները Ագգին յառաջագիմութեան նշան են . միթէ Ագգին պարծախք են : Աստ մեզ աւելի լաւ կը լինէր եթէ ունենայինք մէկ դպրոց , որ ուսուցանէր մարդկային աւան պարտաւորութիւնքը . բան թէ այսպէս գրել և կարդալ ուսուցանող հարիւր դպրոց ունենալ : Թէ մեր դըսըրոցաց սոյն դրութիւնը ինչ գլխաւոր պատճառներ է յառաջ եկած է , միւս անգամ կը խօսիմք այս մասին վերայ :

(Շարունակելի :)

Ք . Ս . Խ .

ՖԵՆԵՐԻ ՀԵՐՁՈՒԱԾՐ ()

« Բանագրեց զմեզ Դիէնէրի Ժողովքը , սակայն ասով աւելի ազատեց ըզմեզ : Իրեն մեղի դէմ թափած անէծքը՝ իբրեւ մայիս ամսոյն մեղմ անծրեմ՝ իջաւ մեր գլխոյն վրայ , որ է նշան դարնանային վերանորոգութեան :

(*) Սոյն ընտիր յօդուածը արժանի կը համարիմք Մատն պատուական լրագրէն առնելով ՍԺԻ մէջ կրկին հրատարակել :

Այնչափ դարեր մեր վրայ ծանրաբեռնեցին , և Թշուառութեան , տղի տութեան և անարգութեան մէջ ըզմեզ տառապեցնելէն վերջը կը յանդգնի եւս մերթելու զմեզ Վրիստոսի եւ կեղեցիէն , յանուն Հոգւոյն Սրբոյ , նոյն խի սրդւոյն Աստուծոյ՝ որ մարդկան ներելու համար միայն յաշխարհ եկաւ :

Ահ , ինչ բաւ ախտի ըլլայ այն սիրոյ Աստուածը իւր հրեշտակներուն՝ երբ տեսաւ որ շատ մը եպիսկոպոստներ և Աբբհիմանտրիտներ իր վեց միլիոն որդիքները ձեռքէն յափշտակելու հեղինակութիւն իրմէ առած կը կարծեն :

Արդարեւ յիմարութիւն մը մանաւանդ թէ ըսեմ ամբարշտութիւն և անարգանք մը ըրած կըլլային Պուէ դարները աստուածային արդարութե դէմ՝ եթէ կարծէին որ Աստուած այս անիրաւ նզովքին հաստատութիւն տուած ըլլայ :

Բնաւ հոգերնիս չէ ()ոյներէն բաժնուելուս համար , ոչ մեր՝ և ոչ ալ Ուղղութիւն եկեղեցւոյն նկատմամբ :

Ամենեւին մեր կրօնքին վարդապետութեանց մէջ նորութիւն մը մուծած չեմք , ոչ աւելցուցած եմք եւ ոչ ալ նշանախեց մը անգամ հանած եմք անոնցմէ : Արդարեւ շատ ժամանակ յառաջ կրնայինք ()ուհաց լուծը թօթափել՝ եթէ կամենային որ և իցէ հերետիկոսութեամբ մը ուղղութիւն հաւատքէն զարտուղի : Այն խի ()եւնէրի Ժողովքն ալ իւր կոնդակին մէջ ոչ թէ հերետիկոսութեան մը համար զմեզ կը դատապարտէ , այլ նորահաս յանցանքի մը համար , այսինքն Ագգայնութեան համար , որ ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ պաշտպանութիւն մեր իրաւանցի իբրեւ մարդ և իբրեւ ազգ : Ագգայնութիւնն ոչ միայն յանցանք մը

չէ, այլ մանաւանդ թէ վսեմ և ազ-
նուական զգացմանց մէկն է՝ զոր Մու-
սուաճ դրոշմած է մարդուն սրտին
մէջ. ուստի ոչ երբէք եկեղեցական
դատաստանի մը կրնայ ենթարկուիլ,
այլ բոլորովին երկրաւոր իրաց դասին
մէջ համարուած է: Ուրեմն Վէնէրի
խեղճն այլալոճ պէտք է ըլլայ, երբ
որ իւր նզովքին մէջ երկրաւոր պատ-
ճառները միայն հիմն կը բռնէ պատ-
ժելու համար զմեզ իբր թէ մենք աչ-
խարհական գաղափարները կրօնակա-
նին հետ շփոթած ըլլանք:

Իսկ իրեն այս նզովքին կոնդակն
իւր գլուխը պիտի դառնայ յար և նը-
ման այն սլաքին՝ որն որ յետոս դառ-
նալով միեցաւ հեթանոսի մը սրտին
մէջ, երբ որ այս անօրէնը սրբագործ-
եալ նշխարին դէմ նետեց զայն:

Վէնէրի ժողովքին դէմ ըրած մեր
տմեն բողոքներուս մէջ բնաւ կրօնա-
կան մասին զեղծումն կրօնախրաւու-
թիւն գործած չենք, այո՛, այս նկատ-
մամբ միայն կրնար նզովքը մեր վրայ
տեղադր Ուստի Վէնէրի ժողովին ձեռ-
նարկն ուրիշ փաստ մ' ալ պիտի աւել-
ցնէ՝ այնչափ բազմաթիւ փաստերուն
վրայ, որք կը հաստատեն յայտնապէս
թէ ինչպէս Յունաց քահանաները՝
կուրացեալք տիրապետութեան եւ
ընչաքաղցութեան կիրքերէն՝ չեն խրդ-
ճեր զՄստուած իրենց շահուցը գործի
սունուլ:

Ուղղափառ ըլլանուս համար մի-
թէ նուաճ պիտի ըլլան մեր մարդկու-
թեան իրաւունքները: Մստուած ըզ-
մեզ մարդ ստեղծելէն ետքը՝ միթէ
հրաման եւս տուած չէ՞ պաշտպանե-
լու այս իրաւունքները, զորս մարդ-
կութեան հետ միաբան ստացած եմք:
Մստուած Պուլղար ըրաւ զմեզ. ուս-
տի կանխաւի Վէնէրի ժողովքը թէ
որ այս Մստուածային գործն իբր ան-

միտ, անդիկանոնական և 'ի դատ կո-
չելու արժանի սեպէ 'ի Սուրբ Սիւն
հոգոսն: Վիսցած ըլլայ որ այս կայծը
զոր Մստուած մեր սրտին մէջ վառած
է, այս Պուլղար ազգայնութեան կայ-
ծը կ'ըսեմ, միշտ պիտի բորբոքի մեր
սրտին մէջ, և մեր իրաւունքն է եւ
նոյն իսկ մարդկութեան իրաւունք՝ պա-
հէլ և պահպանել զայն: Իրաւունք ու-
նիք դարձեալ խօսակից ըլլալու Մստ-
ուածային ճշմարտութեան հետ մեր
մեփական լեզուով՝ զոր Մստուած մեր
հագւոյն բացատրութեան յարմար և
պատշաճ դատեց: Իրաւունք ունինք
վերջապէս կրթուելու, մխիթարուելու
և բարիխորհուրդներ ընդունելու մեր
ազգային քահանայներէն, որոնց ոչ մի-
այն լեզունին կը հասկնանք, այլ և ա-
նոնց սրտին բաբախմունքները մեր սրտ-
տին բաբախմանց հետ զուգընթաց են:

Ս'եր իրաւանց արդար պահանջու-
ղութիւնները կրօնական վարդապե-
տութեան բնաւ չեն վնասեր, միայն
դիւրին եւ աւելի ներքին կրնեն Մ-
փոփոխ և միայնակ ճշմարտութեան
հետ ունեցած յարաբերութիւննիս:
Եւ ահա ասոր համար մեր մայրենի
լեզուին կիրաւութիւնը քաղցր եւ
հարկաւոր կը համարինք: Ըրդեօք
Վէնէրի Պապը չի՞ պախարակէր Վա-
տիկանու Պապը՝ երբոր այս յետինը
կաթովիկ հասարակութեան անձանթ
եղած լեզու մը գործածել կը հրամա-
յէ, և այսպէս անոր առ Մստուած
խղճմտանքը կը խռովէ: Ս'իթէ վատ-
թարագոյն եւս չէ՞ր գործէր Վէնէր՝
երբոր ոչ միայն մեր եկեղեցեաց եւ
գալորցաց մէջ իրեն լեզուն գործա-
ծել կուտար, այլ եւ նոյն իսկ մեր
հայրենիքէն եւս բնաջնջ ընել կը ջա-
նար մայրենի լեզունիս: Եւ այսպէս
մեզմէ մէկը, որ կարող չէր յունական
լեզուին արտասանութեան վարժուիլ

տգիտութեան խաւարին մէջ կը խառ-
խալէր, զուրկ Մտուածային և մարդ-
կային գիտութենէ, դատապարտեալ
գետնաքարշ ըլլալով թշուառ արար
մինչեւ ի գերեզման մահու։ Սակայն
ընդաւ ըսածնիս ընտանեաց մը խորին
եւ վեճմ զգացմանց մէկն է։ Որչափ
մեծ կըլլար մեր սրտին ցաւն՝ եթէ
յերկինս ընտրելոց կայանին մէջ չը
կարենայինք գտնել մեզի սիրելի եղած
առարկայները։ Ըրդ նոյնպիսի սրտա-
ցաւ մը կը խառնէր մեր յաւիտենա-
կան երջանիս թիւերը՝ եթէ զուրկ ըլ-
լար մեր լեզուն այն բազմաձայն ներ-
գաշնակութենէն՝ զոր յոգնաթիւ ժո-
ղովուրդք պիտի հնչեն Մտուածոց ա-
թոռոյն չորս կողմը։

Ուրեմն ընդունայն տեղ վախցնել
կը կարծեն զմեզ ըսելով որ այս հերձ-
ուածն ուղղակի ուղղափառութեան
գոյութեանը դէմ կուտանայ, հերձ-
ուած մը, զոր եւ ոչ իսկ մենք գրո-
գրաւցինք։ Վիտենք Վեւտարանէն
որ եկեղեցին հովիւն պիտի բաղնի,
պիտի բաժնուի աշխարհային փառա-
սիրութենէ, սուտ մարգարէից յիմա-
բարանութենէ, և այս՝ մինչեւ այն
օրը՝ յորում եկեղեցին պիտի օթեւա-
նի լայնատորած բնակութեան եւ
պայծառափայլ յաւերժական լուսոյ
մէջ՝ զոր աչք Վարձրեայն կ'սփռէ
յանհունս։ Վիտենք դարձեալ որ Որ
դին Մտուած իւր քաւութեան զո-
հը միայն խաչին վերայ մեռնելովը չը
լրացուց, այլ և մինչեւ ցմահ տփրե-
լով, ոչ միայն իւր սիրելի թշնամեա-
ցը համար, այլ և այն անձանց կուրու-
թեան՝ և կրից որք իրենք զիրենք իրեն
բարեկամ կը կարծեն, և նոյն իսկ ա-
նոնց համար ալ որք քահանայական օ-
ծութիւնը ճակատներուն վրայ կը կը-
րեն և որոց իւր հօտին խնամքը յանձ-
նած էր Վրիստոս։

Ոչ, ուղղափառութիւնը (Յունաց
և Պուղարաց մէջ եղած բաժանու-
մէն բնաւ վնաս) մը չկրե՛ր, մանաւանդ
թէ կը շահէ։ Պուղար ժողովրդեան
մը արտաքին ձեւերը կը փոխուին,
այլ հոգին նոյն կը մնայ։ Մտորուան
օրս նոյն են (Յոյները ինչ որ էին եր-
բեմն, այսինքն, հոգեւոր կուսակալա-
ներ, Սկեպտիկեան ազանդոյն և թանձ-
րամիտ աւերադատաշատութեան հա-
կամետը։ Վիր ստոնց վրայ բարոյա-
կան խմստից խանդարմունքները, ու
րովք խորամանկութիւնը յաջորակու-
թեան տեղ կը բռնեն, ստութիւնը
քաղաքագիտութիւն կը կարծեն, և
մատաւկութիւնն իրրեւ ճշմարիտ
սրտածառաբանութիւն կը գովեն, ու
ւաղակութիւն դիւցազնութիւն կան-
ուանեն և անարգ ցանկութիւններն
իրրեւ ի բերթողոց հռչակելի հաճու-
թիւններ կը քարոզեն։ (Յոյն ազգին
բնաւորութիւնը յայտնապէս և գիւրու-
թեամբ կը տեսնուի իրենց զարմոց-
ման նիւթ եղած դիւցազներուն վը-
րայ։ Ողիսեւս, զորն օր շատ անգամ
Հոմերոս անմահ շատուածոց հետ
կը բաղդատէ, նենգաւոր, աւազակ
և ուխտագրութ մէկն էր իսկ Սկրատ
զոր իրենց մեծահանձար արանց ամե-
նառաքինին կը կարծեն, Վրիստոսի
պղծութեամբը կը հեշտանար։

Մյուս, այսպիսի բնաւորութեամբ
կրնայ ազգ մը փառաւոր և թերեւս
երբեմն սիրելի ըլլալ, բայց ոչ երբեք
քրիստոնէութիւնը կրնայ այսպիսի ե-
ղանակաւ իւր խիստ վնասութիւնը և
անարատ ազդեցութիւնը պահել,
տկարացաւ նա (Յունաց մարտիրոսնե-
րէն շնչած մեզի զեպիւսէն)։ Վրիստո-
նէութեան համար, որ զհոգութեան,
արիութեան և անխախտ բարոյա-
կանի կրօնք է, կորովի էակներ պէտք
է, ուղիղ մաքով, խղիղ սրտիւ եւ

առողջ փափաքանօք, էակներ՝ որ ձեզ նման ըլլան, ո՛ր սիրելի Պուլլարք։ Աւրախացէք ուրեմն, փասն զի Հելլենացւոց ապականիչ թողչական խաբէութիւններէն աղատեցաք, որոց մէջ թերեւս կրնայիք ձեր կորուստթիւնը և հոգիներն ազատակուծիւնը կորստցնել։ Բրիտանիական օրէնքը, ահա հաբեկեալ Յունաց մէջ շնչած վատաւորը օղէն, պիտի ապաստանի ձեր կազամայններուն ներքեւ կենդանատու զեփիւռներուն և ձեր գովացուցիչ ջրոց ախտնքին։ Հոն իւր ամբը ծուծեան սպիտակ գգեսոր պիտի հագնի, պիտի ստանայ իւր նախկին սուղ ջուծիւնը և իւր կերպարանքը, որն որ ջինջ է իբրեւ զանմեղութիւն, խորին իբրեւ դաւախտեանականութիւն, և երջանիկ իբրեւ զարքայութիւն։

Աւրեմն, Պուլլար եղբայրներ, դուք չէք ողբոյ արժանին և ոչ ալ վախնալու առիթ մը ունիք։ Արկիւղը այն յանդուգները միայն կրնն՝ որք սրբապիղծ ձեռք մը գրին ուխտի տապալակին վրայ։ Դուք նախ սղոցէք այն մարտեալ եղբայրները՝ որք իրենց յետին վայրկենին մէջ անբացատրելի անձկութիւն մը պիտի դգան՝ երբ պիտի տեսնան որ իրենց և աստուածային դատաւորին մէջ երեւան պիտի ելայ 1872 սեպտեմբերի 17 երրորդ օրը, յորում՝ Այսլենին յանցանքը նարոգել ժըպրհեցան։

Սեր խնդրածը բարորակ օրինաւոր էր, և ինչ որ ստացանք՝ բնաւ խիղճ մը չպիտի պատճառէ մեզի իբր թէ ապօրինաւորապէս ստացած ըլլանք, և ոչ ալ երկիւղ մը պիտի ազդէ, իբր թէ վտանգաւոր բան մը ըլլայ ստացածնիս։ Ինչ է խնդրածնիս և ինչ ստացանք։ Ինքնօրինութիւն մի, զոր Սերվիոյ, Ռումանիոյ, Արուսաղէմայ, Անտիոքայ, Աղէքսանդրիոյ, Աթէնքի և Փեղ-

րասպուրկի եկեղեցիները կը վայելն։ Արդ, միթէ այս եկեղեցիները նուազ ուղղափառ կը սեպուին ազատ ըլլալ նուն համար։ Թող կուտան արդեօք որ իրենց այս անկախութիւնը յափը տակուի վսինսլով որ չըլլայ թէ ինչ ների ժողովքին շանթածիւղ նզովները իրենց գլուխն ալ թափեն։ Ինչո՞ւ այս եկեղեցեաց շնորհեալ իրաւունքները մեզի ալ չպիտի պատկանին, ինչպէս որ կը պատկանին խաւարամած տգիտութենէն և շիսթութենէն յառաջ, որք դժբաղդաբար մթապնեցին մեր բաղդն աշխարհքիս մէջ։ Այսօրուան օրս նորէն կ'ստանանք զանոնք իբր մեր յատուկ ինչքը։ այսօրուան օրս հաւատար եղանք մեր ուղղափառ եղբարցը, ինչպէս որ իրաւունք ունէինք ըլլալու։ Ինչենքի ժաղովքը կը զանոց մեզի այս հաւատարութիւնը, ուրեմն ցուցունէ թող մեզի ոսպնածանը, որով Ասաւայ պէս մենք ալ վաճառած ըլլանք մեր բրիտանիական ազատութիւնը, զոր Բրիտոս Տէրն մեր սրբգեւեց իւր որդւոցը յերկինս վերանալու առնն։

Պուլլար եղբայրներ, ընդունեցէք ուրեմն մեր բարեմաղթութիւնները զոր կրննք ձեր յաղթութեան վրայ։ Յառաջ տարիք յաղթութիւննիդ աշխարհան համբերութեամբ մը, որ զձեզ մարդկան գովեստոյ և յարգութեան մեծապէս արժանի կրնէ։ գլուխ տարիք յաղթութիւննիդ առանց խոտորելու և ոչ գիծ մը ձեր սուրբ հարց հաւատքէն, և ահա այս՝ Աստուծոյ օրհնութիւնները ձեր գլխոյն վրայ պիտի իջեցնէ։ Արի և միանգամայն բարեպաշտ եղաք։ Աղետաբեր քունէ մը արթնցաք ի գիրկ Ս. կրօնից և արդարութեան։ Այս երկու հզօր դայեակները սնուցանեն միշտ զձեզ և ձեր սերունդը։

Յարգեցէք, սիրեցէք և պաշտպա-
նեցէք նաեւ ձեր բոլոր զօրութեամբն
և կարողութեամբ այս Ազատիչ, Ա-
հափառ կայսրը, որուն վճիռները նոր
գար մը կը բանան ձեր առջեւը, զոր
կրնաք իրաւամբ ձեր բարօրութեան
և փառաց դար կոչել:

Այսուհետեւ ձեր որդւոց կրթու-
թիւնը ձեռքերնիդ է: Այն եռանդը
զոր ցուցուցիք և ՚ի գործ դրիք դրս-
ւոցներ հաստատելու համար՝ նոյն իսկ
ձեր գերութեան շղթաները թօթա-
փած առաջին օրերուն մէջ, նոյն ե-
ռանդը՝ կրսեմ, բաւական ցոյց մ'էր,
որ աւելի եւս պիտի բորբոքէր զայն ՚ի
նոյն նպատակ հիմա՝ որ բոլորովին ա-
զատութիւննիդ ստացաք: Այլ եւս
անիրաւ տուրքեր չպիտի ծանրաբեռ-
նէ օտարականը ձեր քրտանց պտղոց
վրայ. պիտի մշակէք կրկնապատիկ յա-
րատելութեամբ Պուլղար երկիրը՝ որ
լին է անհուն գանձիւք:

Չեր մասնաւոր իրողութեանց հա-
մար այլ ոչ եւս պիտի ներկայանաք այն
գատաւորաց առջեւ՝ որք միակերպ և
յառաջագոյն իսկ կը դատաւարութիւն
դձեղ. ձեր ազգակիցները դատերնիդ
պիտի տեսնան: Ա՛ւ՜ աճառականութիւն
նիդ երթալով պիտի մեծնայ, որովհե-
տեւ չպիտի գան այլ եւս (Յոյները մե-
նալաճառ ընելու, ինչպէս որ կրնէին
Ֆինէրի ճիղուիթութեան պաշտպա-
նութեամբն և միջամիտութեամբ: Այ-
սպահովութիւն և հովանաւորութիւն
պիտի գտնաք ձեր շահուցը համար,
վասն զի ասկէ վերջը ձեր կրօնական
գլխաւորաց նոր դիրքը հզօր ազդեցու-
թիւն մի պիտի բանեցնէ այս մասիս
մէջ:

Արդ՝ հիմա, Պուլղար եղբայրներ,
փրկութիւն և արիւթթիւն: Ա՛նէք
վստահութեամբ կենդանի ժողովրդոց
գասուն մէջ: Ա՛խրքերնիդ, բազուկ

նիդ, դաշտերնիդ, վերջապէս ձեր ա-
մենայն ինչ գործունէութեան նոր ե-
ռանդ մի դգենուն: Հնէ ուրեմն ու-
րախութեամբ Պուլղարի լեզուն ար-
գաւանդ մարգերուն և կանաչագեղ
խիտ անտառաց մէջ: Տիրէ առա-
տութիւնը ձեր մէջը, որ դուստր է
մշտատեւ աշխատութեան, ժուժկա-
լութեան և ապահովութեան, որով և
ձեր կնիկներն ալ պարծին իրենց բեղ-
մաւորութեան վրայ, առանց սովէ
վախնալու իրենց սիրոյ պտղոց համար:
Չեր գործունէութիւնը, պայծառու-
թիւնն և երջանկութիւնը նկատէ գոհ
աչօք Վրիսաոս Տէրն մեր, որուն ա-
նուամբը միայն յաղթեցիք և որ յաղ-
թեց ձեզի հետ միատեղ:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՄՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՇՏՕՆԵՒՑ ՈՒՂԱՌԱԾ

(Շարունակութիւն, տես թիւ 10.)

Այնպէս զոր անվայել գո-
վեստներ շուրջը մասնաւոր անձանց,
որք իրօք արժանաւորութիւն չունին,
և այս կերպիւ կողմ որսալ որ իւր վը-
կայականին ստորագրութիւն դնեն.
վկայականն առնուլ և աստ և անդ
շրջիլ, մարդիկներ հրաւիրել, իւր ան-
ձին ջատագով կանգնիլ, չի գործած
գործքերը թուել և մեծցնել, որպէս
զի յօժարին ստորագրել. այսպիսի ան-
սիրտ, անհոգի և անգործ պաշտօնեայ
մը ի՞նչ պիտի յուսայ կ'ըսեմ իւր ժո-
ղովուրդէն, եթէ ոչ անհնազանդու-
թիւն, անարգանք, նախատինք և ար-
տորսնք:

Արագիւրներէն ոմանց ալ այսպի-
սեաց ախոյեան և ջատագով կանգնիլը
բիշ զարմանալի չէ. մանաւանդ երբ նոյն
լրագիրը ուրիշ նուազ յանցաւոր եկե-